

РЕЦЕНЗИЯ НА МОНОГРАФИЮ: РУСНАК Н., БОРИС Л. ДИНАМИКА НАЗВ СТРАВ ТА НАПОЇВ У БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ : МОНОГРАФІЯ. – ЧЕРНІВЦІ, 2016. 320 с.

Олена КУЛЬБАБСЬКА,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
www.kulbabska.com

REVIEW OF MONOGRAPH: RUSNAK N., BORIS L. THE DYNAMIC NAMES OF FOOD AND BEVERAGES IN BUKOVYNA PATOIS. – MONOGRAPH. – CHERNIVTSI, 2016, 320 с.

Olena KULBABSKA,

Yuriy Fed'kovych Chernivtsi
National University (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0002-1858-9269; Researcher ID: C-2286-2017

Кульбабская Елена. Рецензия на монографию: Руснак Н., Борис Л. Динамика названий пищи и напитков в буковинских говорах : Монография. – Черновцы, 2016. – 320 с. В монографии выделены две тематические группы диалектной лексики – «названия еды» и «названия напитков», в рамках которых описаны тематические и номинативные ряды разночасовой структуры, проанализированы динамические процессы в буковинской кулинарной терминологии, обусловленные экстра- и интралингвистическими факторами.

Ключевые слова: кулинарный термин, номинация, тематический ряд, номинативный ряд, лексико-семантический вариант.

Багатство української діалектної лексики актуалізує дослідження її складу, системної організації, особливостей функціонування та ареальної поведінки. У цьому аспекті, як зазначає П. Ю. Гриценко, важливу роль в аналізі структури діалектів, визначенні діалектного членування мови загалом відіграє вивчення діалектної лексики за окремими тематичними групами лексики (ТГЛ) і лексико-тематичними групами (ЛТГ) з урахуванням усіх багатовимірних зв'язків та відношень, у яких перебуває лексема з іншими елементами системи.

Останнім часом зібрано значний фактичний матеріал, проведено аналіз тематичних груп лексики різних українських говорів, однак значна частина словникового складу й досі залишається поза увагою. Серед малодо-

сліджених – і ЛТГ „Їжа та напої” як складник побутової лексики в „одному з архаїчних і поліінформативних українських діалектів південно-західного наріччя” (П. Ю. Гриценко) – буковинських говірок.

Викладене вище дає підстави констатувати, що монографічне дослідження Наталії Руснак і Людмили Борис надзвичайно важливе та ґрунтується на принципах моделювання системи діалектної лексики та створення бази „Словника українських діалектів”, „Лексичного атласу української мови”, теоретичні засади якої розробили провідні вчені Інституту української мови НАН України.

Актуальність теми зумовлена багатьма чинниками, зокрема, необхідністю докладного вивчення складу, структурно-семантичних, етимологічних і словотвірних характеристик й особливостей функціонування побутової лексики в буковинських говірках, відсутністю спеціальних лінгвістичних досліджень місцевих назв на позначення їжі та напоїв, цінних не лише для мовознавчої науки, але й для етнографії, історії й культурології. Пріоритетність обраної проблематики зумовлена також значними екстралінгвальними змінами в сучасному економічному, соціальному та культурному житті нашого суспільства. Мають цілковиту рацію автори, констатуючи: хоча кулінарію і вважають консервативною частиною матеріальної культури (вона менше зазнає зовнішніх впливів: їжу готували і споживали в тісному сімейному колі, вона була приватною справою сім'ї), за останні десятиліття й у цій ділянці відбулися значні зміни, що не могло не позначитися на словнику лексики харчування обстежуваних говірок (п. 1.1. *Харчування буковинців як феномен народної (побутової) культури*). Усвідомлюючи важливість динамічних процесів, дослідники обрали за мотто промовистий вислів Бодуена де Куртене: «У мові, як загалом у природі, все живе, все рухається».

Рецензоване дослідження помітно відрізняється з

поміж праць, присвячених вивченню лексики, пов'язаної з харчуванням, оскільки: 1) умотивовує важливість ТГЛ їжі, напоїв, яка виформовує розгалужену систему слів у складі буковинського діалекту й культурологічну частину словника національної мови, виявляє міжмовні та міждіалектні зв'язки; 2) репрезентує когнітивні, етнолінгвістичні та структурно-семантичні особливості назв на позначення їжі та напоїв у буковинських говірках; 3) наголошує на семантиці та етимології архаїчних і запозичених слів у репертуарі народної кулінарної номенклатури; 4) установлює екстра- та інтралінгвальні динамічні процеси в народній кулінарній термінології, що відображають основні тенденції лексичної системи говірок; 5) описує основні мотиваційні моделі та характеризує способи номінації народної кулінарної номенклатури; 6) виконане на широкому фактичному матеріалі (картотека досліджуваних номенів нараховує понад 20-00).

На наше переконання, ефективнішої реалізації мети й вісьмох завдань роботи (с. 9–10) послужила **структура монографії**. Дослідження Н. О. Руснак і Л. М. Борис логічно структуроване і складається з *переліку умовних позначень*, і *вступу*, чотирьох основних розділів і висновків до них (розділ 1 «*Теоретичні засади вивчення динаміки народної кулінарної термінології*»; розділ 2 «*Динаміка кулінарних назв за біологічною характеристикою продукту в буковинських говірках*»; розділ 3 «*Динаміка народних назв за кулінарною термінологією в буковинських говірках*»; розділ 4 «*Динаміка назв напоїв у буковинських говірках*»; загальних висновків; списку літератури (317 найменувань) і списку джерел (97 найменувань). Вартісними, без сумніву, є три додатки, що узагальнюють інформацію про обстежені населені пункти – 102 найменування (Додаток А) та інформантів – 209 осіб (Додаток Б), а також репрезентують реєстр назв їжі та напоїв у буковинських говірках, їхні орфоепічні, семантичні та стилістичні кваліфікатори (Додаток В).

Робота спирається на новітні концепції Павла Гриценка про моделювання системи діалектної лексики, а також Катерини Глуховцевої про виявлення напрямів змін під впливом мовних і соціально-культурних чинників, що дало авторам змогу систематизувати мовні явища, реконструювати давніший стан матеріальної й духовної культури носіїв мови, увиразнити сучасне пульсування мінливої народної мови на Буковині.

Заслугою поцінування **високий ступінь новизни**, що забезпечена низкою чинників і передусім пов'язана з *авторською концепцією*, яка полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних засад комплексного опису динамічних процесів на прикладі 3-ох ЛТГ: ЛТГ₁ «Назви страв за біологічною характеристикою продукту»; ЛТГ₂ «Назви страв за кулінарною термінологією»; ЛТГ₃ «Назви напоїв» (п. 1.6.1 і далі). Зокрема, заслугою дослідниць буковинської говірки є те, що вони **вперше**: 1) здійснили системний аналіз назв їжі, напоїв у буковинських говірках, а це суттєво розширює емпіричну базу української діалектології; 2) проаналізували вплив різних чинників на динамічні процеси в матеріальній культурі, серед яких: а) *екстралінгвальні*: глобалізаційні впливи, міграційні процеси в краї; ріст купівельної спроможності буковинців; знайомство з європейською культурою харчування тощо (с. 13–14); б) *інтралінгвальні*: розширення номінативних рядів; розширення семантичної структури загальновожжіваних лексем, уникнення специфічних найменувань; зміна окремих загальновожжіваних лексем як наслідок номінатив-

ної надлишковості, закріплення за ними значень, не властивих українській літературній мові та буковинським говіркам; пасивізація словникового запасу, поява синонімічних дублетів; запозичення тощо (с. 22); 4) унаочнили дієвість спеціальної методики лексичних опозицій (у т. ч. – *опозиції семем*), що є виявом їх парадигматичних (на основі спільності або протилежності їх значень), синтагматичних (на ґрунті контекстних зв'язків, сполучуваності) і епідигматичних (на основі асоціативно-дериваційних зв'язків між словами за формою і за змістом) відношень; 5) умотивували пріоритетність принципу класифікації дібраних номінацій – *семасіологічний* (від значення до знака), а також *моделювання народної кулінарної термінології*: ТГЛ „назви страв” і „назви напоїв” у формі лексико-тематичних груп (ЛТГ), які виформовують номінативні ряди (НР), до яких, зі свого боку, входять менші семантичні підгрупи, що мають певні диференційні ознаки (ДО); 6) виявили, що ДО, на основі яких з'являються опозиції у складі ЛТГ, залежать від того, до якої частини мови належить слово; ступеня зв'язності компонентів термінословосполучень тощо; 7) довели, що структурна організація ЛТГ базується на спільності ДО одиниць лексичної парадигми, об'єднаних нульовими, привативними чи еквіполентними опозиціями; 8) представили одиницю опису (ТГ) динамічною триелементною структурою, що охоплює центр і периферію, запропонувавши *індекс динаміки лексичних одиниць* на позначення їжі, напоїв.

Авторську концепцію монографії увиразнюють ґрунтовні висновки. Зокрема, переконливо доведено, що компоненти ЛТГ об'єднані на основі спільних ознак, а протиставлено за *диференційними ознаками*. До того ж констатовано, що *інтегральною ознакою* для всіх ЛСГ є наявність регулярних опозицій сем, що зумовили типовими для лексико-харчування диференційними ознаками.

Рецензоване видання Руснак Н. О. й Борис Л. М. – цілісне монографічне дослідження тематичних груп їжі, напоїв у буковинських говірках, що належать до широковожжіваних пластів лексики, несе вагому лінгвальну інформацію, характеризує різноманітними семантичними процесами. Чернівецькі мовознавці вводять у науковий обіг новий лексичний матеріал, що матиме широке **практичне використання**: а) в розширенні емпіричної бази української діалектної лексикології та лексикографії; б) у можливості використання інформації про досліджуваний складник буковинської побутової лексики в «Словнику українських народних говорів»; в) у практиці викладання української діалектології, лексикології, спецкурсів та спецсеминарів відповідної проблематики на філологічних факультетах університетів. Короткі історичні екскурси, фольклорний матеріал, цікаві етнолінгвістичні зауваги дають авторам змогу виокремити загальнослов'янські тенденції номінації та одночасно увиразнити українські і, зокрема, власне-буковинські.

Монографія цікава всім, хто щиро вболіває за повнокровний розвиток рідної мови, прагне знати умови її формування в минулому, аналізувати особливості сьогодення й передбачати тенденції функціонування в майбутньому.

Kulbabska Olena. Review of monograph: Rusnak N., Boris I. The Dynamic Names of Food and Beverages in Bukovyna Patois: Monograph. – Chernivtsi, 2016. – 320 c. This monograph with the dynamic content of thematic group of food and beverages vocabulary in Bucovina dialects. Within the thematic vocabulary group of “food names” and thematic vocabulary group of “beverages names” the thematic groups and nominative sets of triple

structure are singled. The thesis clarifies theoretical-linguistic foundations of the studying of national culinary terminology; analyses the dynamic processes in Bukovinian culinary terminology, caused by extralinguistic factors; determines the changes system in Bukovinian culinary range, caused by intralinguistic factors.

Keywords: culinary term, nomination, thematic range, nominative range, nominative lexical-semantic variant.

Кульбаська Олена – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор та співавтор близько 250 наукових та навчально-методичних праць, із-поміж яких 3 монографії та 25 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, ономазіологія, стилістика,

лінгвістика тексту, методика викладання української мови у вищій школі.

***Kulbabska Olena** – Doctor of Sciences in Philology, Professor, Head of Department of Modern Ukrainian language of Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. She is an author and co-author of about 100 scientific and educational works, including 3 monographs and 25 manuals. Her research interests are syntax, stylistics, text linguistics, methods of teaching Ukrainian language as a professional in high school.*

Received: 24.04.2017

Advance Access Published: June, 2017

© O. Kulbabska, 2017